

поднася на читателя свое предположение, свое мнение, като представя нещата като вероятност. Когато разглежда дадени проблеми, Данчев старателно проследява историята на въпросите, т. е. той отчита сторе-

ното в науката преди него. Такъв подход към явленията не само че е правилен и необходим при научните издирвания, но той има и своята етична страна.

Кюю М. Кюев

НАУЧЕН ТРУД ЗА РОМАНТИЗМА В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

Книгата на Кръстьо Генов „Романтизмът в българската литература“ излезе от печат през 1968 г., а една година преди това тя бе защитена като докторска дисертация. Някои от застъпените в нея принципиални становища авторът отстоява през последните години последователно в редица свои публикации из областта на българската възрожденска литература и най-пълно в труда си „От Паисий до Ботев“, издание на „Наука и изкуство“, 1966 г. При оценката на новата му книга трябва да се вземе под внимание главно обстоятелството, че у нас почти липсват обобщаващи или по-цялостни изследвания за основните направления и методи в българската възрожденска литература, по-специално за изаявата, обсега и спецификата на романтизма в нея. Освен някои от по-известните проучвания на Иван Шишманов и Боян Пенев в миналото, познатата статия на Петър Диневко „Проблемът за романтизма в българската литература до Освобождението“, написана във връзка с Четвъртия международен конгрес на славистите в Москва, трудът на Пантелей Зарев „Панорама на българската литература“ и още няколко по-малки публикации, библиографията на специалните изследвания по предмета почти не предлага нещо друго оригинално и значително. Разбира се, това не означава, че в българската литературна наука за Възраждането не са правени и други изследвания по въпроса за романтизма в българската литература; известни са проучванията за Чинтулов и Раковски, за Дрუმев и Ботев. Ала изводите в съответните изследвания от миналото са твърде общи, а в по-новите — противоречиви. Дори в том втори от академичната история на българската литература са намерили изява различни становища по този основен въпрос.

Важно обаче е друго — постановката на самата проблема за романтизма претърпя през последното десетилетие и продължава да търпи еволюция в следната посока: от пълното отричане на романтизма като метод и направление в българската литература до Вазов или пък от крайно ограничаването му признаване само като „романтична струя“ в

творчеството на отделни писатели към все по-разрастващо се и аргументирано утвърждаване на характеризиращите го елементи и прояви, открити в литературния процес у нас през XIX век. На такъв етап се появява трудът на Кръстьо Генов, плод на няколкогодишни издирвания и проучвания, издържан изцяло в духа на концепцията, която иска да защити романтизма като основен метод и направление в българската възрожденска литература с ярки художествени завоевания. Шом всъщност е налице една еволюция на научното мислене по въпроса, нашето съвременно литературознание е задължено да набележи и научно да защити една обоснована концепция. Книгата на Кръстьо Генов е посветена тази цел и същевременно идва да активизира и насочи търсенията към още неизследвани или погрешно осветлени специфични страни на романтизма в българската литература.

Като пръв монографичен труд по тази основна и актуална проблема на съвременната ни литературна наука, с добре обмислена композиция и последователно приложен в нея изходен принцип (за типологичната доминанта), книгата на Кръстьо Генов има немалко качества, за да бъде характеризирана и оценена като положителен момент в осветляването на проблемата за романтизма.

Така както е замислен и осъществен, поменатият труд има една отличителна особеност, която обяснява не само метода на автора, но в определена степен и научното състояние на проблемата за романтизма в българската литература. Този труд цели преди всичко да разкрие в историко-литературен план кълновете, ранните и по-късните прояви на романтизма в българската възрожденска литература, да покаже елементите и границите на изаявата му в различни по жанр и художествена стойност произведения, да посочи обективно създаващата се помежду им връзка. С други думи, да направи онова, което всяка национална литературна история има или трябва да има като свое добре установено начало — да аргументира нарастващата роля на романтизма като направление и метод за художествено изобразяване, в случая на българския живот през една из-

СТУДИЯ ЗА ВЛАДИСЛАВ ГРАМАТИК¹

Владислав Граматик е най-видният представител на книжовния ни живот през XV в., и по-специално през втората му половина, когато грохотът на оръжията вече е отшумял и когато турските удари са насочени на запад от България. Макар досега да са писани редица статии и студии за живота и творчеството на Граматик, все още има много неразрешени или пък неправилно осветлени въпроси. От друга страна, всичко това не е събрано на едно място и по този начин образът на писателя не е очертан по-цялостно.

При това положение налагаше се да се пристъпи към написването на по-цялостна студия, в която не само да се съберат разпръснатите в различните издания досегашни постижения на науката относно живота и книжовното наследство на Владислав Граматик, но и да се привлече нов материал, да се подложат на преценка някои въпроси и т. н. В светлината на тези обстоятелства появата на труда на Георги Данчев е напълно оправдана.

Когато разглежда жизнения път на Владислав Граматик, Данчев постъпва напълно правилно — той очертава образа на книжовника в тясна връзка с епохата, погледната в различни аспекти. Особено ценни тук са сведенията за Ново бърдо, където Владислав Граматик стои известно време. Авторът се е постарал да осветли някои неща за първи път, изобщо тук са събрани твърде богати данни.

На второ място авторът на студията се спира на четирите Владиславови сборника (от 1456, 1469, 1473, 1479 г.), които са дошли до нас в оригинал и които ни изненадват с калиграфски изписаните 4300 страници. Пред нас Владислав Граматик изпъква като книжовник с извънредно голяма ерудиция и неизчерпаема енергия. Съставянето на тези сборници изисква не само добро познаване на гръцки език в неговия византийски

период, но и добра ориентация в християнската книжнина, от която се вземат произведения и се поместват в сборниците. Тези сборници „са промислено дело — пише Данчев (стр. 32), — сътворено от определени позиции, с ясна задача и категорична цел. Макар да съдържат разнообразни по съдържание и жанр творби, създадени в различно време, преводни или домашни, в тях сборници е прокарана актуална за епохата тенденция. Всеки от тях има своя определена физиономия, с убедителна идейно-тематична връзка между съставлящите го произведения“.

След подробното очертаване състава и характера на Владиславовите сборници (стр. 32—75) Данчев минава на въпроса за Владислав Граматик като предполагаем автор на Шестоднева, който не е запазен. Вероятността Владислав Граматик да е автор на такава творба, според Данчев, е много голяма (стр. 75—77).

В отделна глава са разгледани някои предполагаеми Владиславови ръкописи (стр. 78—84). В науката съществуват мнения, че Вл. Граматик е превел и съставил следните произведения: Тактикон на Никон Черногорец, сборник от XVI в. със жития и служби, панегирик от 1483 г., разказ за пренасяне мощите на апостол и евангелист Лука от Родос в Смедерево. И тук обаче Данчев е предпазлив в изводите си, тъй като няма никакви по-конкретни данни, въз основа на които да се решат по-убедително тези въпроси.

При разглеждането на книжовното наследство на Владислав Граматик най-ценни обаче според мен са страниците, посветени на т. нар. Рилска повест (Разказ за пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в Рила), която има своето място в културния ни живот през XV в. и като исторически, и като литературен паметник. Досега този оригинален Владиславов труд е познат в три редакции и съществуват спорове относно първичността им. В науката се прокарва тенденцията да се припише първичност на т. нар.

¹ Георги Данчев, Владислав Граматик — книжовник и писател, София 1969, 147 страници. Институт за балканистика при БАН.

българска редакция. Данчев поставя този въпрос на първо място, тъй като от неговото правилно разрешение зависи правилното разрешение и на други въпроси, свързани с тази повест.

Знаеши стойността на текстологическите съпоставки, Данчев проследява и двете редакции изречение по изречение (третата е преработка от Дим. Кантакузин), стреми се да обясни различията и въз основа на всичко това прави своите заключения. Освен това той прибегва и до някои стилистически различия, които са резултат на различни писателски натурели. Така например у Владислав Граматик имаме склонност към дълги периоди в речта, към сложни сказуеми (стр. 113 и сл.), а у автора на българската редакция имаме разкъсване на дългите изречения, сложните сказуеми се подменят с лични глаголи и т. н.

След всички тези текстологични, стилистични и други съображения авторът прави следните заключения, които могат да се групират в няколко точки:

1. За безспорно Владиславово творение трябва да се приеме само рилската редакция, която после бива съкращавана и прередактирвана с оглед на определени тенденции.

2. Рилската редакция е създадена по конкретен повод през 1479 г. — по случай 10-годишнината от пренасяне мощите на Иван Рилски от Търново в Рила, когато се съставя и т. нар. Рилски панегирик; тук е поместена за пръв път и повестта.

3. Рилската повест е създадена въз основа на писмени и устни сведения, а може би и лични спомени, в резултат „на което се явяват и някои по-големи подробности при описанието в последната част на творбата“ (стр. 116—117).

4. Вторичността на българската редакция се потвърждава както от цялостното звучене на двете редакции, така и от смисъла на добавените в нея пасажки, и главно онези, които имат легендарно-фантастичен характер (стр. 117).

5. Българската редакция се е появила не по-рано от 1483 г., когато рилската редакция е поместена без изменение в сборника на Мардарий. Прередактирването на повестта е станало по различни причини, например недоволството от славословията по адрес на Теофан, стиловите и повествователните особености, отличаващи я от Евтимиевото житие за Ив. Рилски и др.

6. Различията между двете редакции на Рилската повест — текстологични, стилистични и др. — са съществени и открояват вече определено изразени тенденции в творческия процес на техните автори (стр. 118).

Всички тези разсъждения и изводи притежават голяма доказателствена сила и те именно трябва да залегнат вече в историята на нашата литература. Съществена промяна според мен може да настане само при поло-

жение, че се намерят някакви нови документи, които показват нещо друго.

Във връзка с разглеждането на книжовното наследство на Владислав Граматик могат да се направят някои забележки, които Данчев би могъл да използва при подходящ случай. На няколко места (стр. 48, 61, 68 и др.) той дава да се разбере, че Владислав Граматик твърде много се ориентира към Йоан Златоуст, че проявява известно предпочитание към Златоустовото творчество. На какво се дължи обаче това предпочитание, не се обяснява. За да се отговори на този въпрос, необходимо е да се знае характерът на Златоустовото творчество, да се знае мястото му в историята на християнската книжнина. Основното в творчеството на Златоуст не е догмата, а етичната страна на християнството. Златоуст засяга, от една страна, живота на съвременното нему общество и силно бичува порочността в различните й прояви и форми, а, от друга, излага и изяснява положителната християнска нравственост. И при това всичко е дадено ясно, просто и със силата на красноречието. Затова и справедливо с името на Златоуст се свързва през вековете представата ни за най-великия християнски оратор. У нас Златоуст е познат още от началото на нашата книжнина и Константин Преславски го нарича богатство не само за гърци, но и за славяни.

По същия начин ще трябва да се погледне и на някои други византийски автори, като Григорий Богослов, Василий Велики, Атанасий Александрийски и др. Проникването им в нашата книжнина трябва да се обясни също с оглед на характера на тяхното творчество. Всеки от тях си има определена физиономия и с оглед на нуждите на момента се превеждат произведенията на един или друг.

Най-сетне тук стои открит и друг един въпрос: какво е отношението на Владиславовите преводи към оригиналите? Казано с други думи, предстои да се проследи как Владислав Граматик превежда — дали той е само преводач или пък приспособява чуждото произведение в някои случаи към нашите условия, към нуждите на момента. Такова едно изследване ще очертае още по-добре образа на Вл. Граматик като книжовник. Тази задача обаче не е стояла пред автора на студията и затова той изобщо не се занимава с нея.

В заключение искам да отбележа някои общи достойнства на студията, които характеризират нейния автор като научен работник. С тази си студия Георги Данчев се легитимира като млад научен работник с физиономия на литературен историк, който знае силата на фактите и който не гради въздушни кули. Освен това авторът проявява научна трезвост, т. е. когато наличният материал не позволява да се даде категорично решение на един или друг въпрос, той